

JEAN COCTEAU

5. 7. 1889 – 11. 10. 1963

”Múzy prchají, když se o nich příliš mluví.” J. Cocteau.

Podle tohoto rčení o nich asi mnoho nemluvil, protože mu bylo nakloněno múz hned několik. Osobitě vynikal tento muž v mnoha oborech umělecké činnosti.

Narodil se 5. července 1889 v Maisons-Laffitte do rodiny bohatého právníka, který však několik měsíců po narození syna zemřel. Jean prožil dětství s matkou a dvěma sourozenci u dědečka v Paříži, v jehož domě se scházela soudobá inteligence. Studoval na Condorcetově lyceu. Už během studií počal psát a recitovat básně v místních salónech a založil revue *Shérérazade*. Roku 1908 byly jeho verše čteny v divadle Femina, což mu usnadnilo cestu mezi významné osobnosti pařížského kulturního života. Několik knih prvotin pod názvy *Aladinova lampa* (1909), *Frivolní princ* (1910) a *Sofoklův tanec* (1912) nevyhodnotil však později jako hodné zájmu a ignoroval je i ve výběrech ze svého díla. V letech 1913-14 vydal *Le Potomak*, dlouhou experimentální novelu s nejasnými ilustracemi.

V roce 1911 se seznámil s Ďagilevem, Stravinským, Nižinským. Pod vlivem Ďagileva napsal svůj první námět k baletu *Modrý bůh*. Roku 1917 uvedl ve spolupráci s Picassem, Satiem a L. Masinem druhý balet pod názvem *Paráda*, ve kterém spojil tanec, hudbu, literaturu i výtvarné umění a otevřel tak cestu modernímu tanci. Dílo bylo vskutku průkopnické, avšak diváky nezaujalo.

Na počátku první světové války byl vyřazen z armády. V zápětí se přihlásil do dobrovolného zdravotnického sboru, který působil v Nieuport i ve Flandrech. Zde zásoboval proviantem a ošetřoval vojáky. Reflexí tohoto období jsou knihy dadaistický *Mys dobré naděje* (1919), věnovaný letci Rolandu Garrosovi, a *Rozprava o velkém spánku*.

Roku 1918 založil s Blaisem Cendrarsem legendární nakladatelství Éditions de la Sirene. V této době se spolu s Apollinaiem, Modiglianim, M. Jacobem, Picassem, B. Cendrarsem a dalšími účastnil uměleckého života na Montparnassu. Stal se mluvčím skupiny Šesti [D. Milhaud, A. Honegger, G. Tailleferrová, F. Poulenc, L. Durey.] a

seznámil se s mladičským začínajícím spisovatelem Reymondem Radiguetem, jehož názory na umění i spojení v soukromém životě jej silně ovlivnily. V tomto šťastném období vzniklo vícero děl různých žánrů. Básnické sbírky *Básně* (1920) a *Slovník* (1922) byly ještě poznamenány dadaismem, ale jejich forma jej již přesahuje. *Chorál* (1923) je v souladu s názvem zpěvný a v lehkém, skoro pohrdavém duchu se živelně zaobírá tématy ustupujícího mládí, lásky a koketováním se smrtí. Tato sbírka mu získala úspěch u širší veřejnosti.

Své úsilí věnoval také baletům. *Vůl na střeše* (1920) je zvláštní pantomimické dílo pro akrobaty a žongléry, které interpretovali v té době nejslavnější klauni Fratellini. *Svatebčané na Eiffelovce* (1922) je lehce skandální a bouřlivé dílko, k němuž hudbu složili jeho přátelé ze skupiny Šesti. Zvláštní tvar taneční operety měl *Modrý vlak* (1924). V roce, kdy vydal román *Tomáš lhář* (1923), v němž se vrátil k válečnému období, Radiguet umírá, což vyvolá u Cocteaua hlubokou depresi. Tu zaháněl útekem k opiu. V následujících letech podnikl několik detoxikačních kúr. Během jedné z nich napsal další z románů *Hrozná děti* (1929), přezdívaný “román mládí”, který byl už svou strukturou předurčen ke zfilmování.

Svou pozornost obrátil k historickým a antickým tématům a upravil hry *Romeo a Julie* (1924), *Orfeus* (1927), *Král Oidipus* (1928, komponovaný na Stravinského hudbu), *Antigona* (1928) tak, aby v původní látce, která je mu spíše rámcem než předlohou, našel něco nového a objevného.

Ve třicátých letech obrátil svou pozornost k filmu. První nesl název *Básníková krev* (1931-2) a jeho abstraktní děj byl blízký učení psychoanalýzy. Přestože film vyvolal skandál v konzervativních kruzích, je dodnes obdivovaným dílem. Znamenalo to, že Cocteau se vrátil k literatuře a zejména k dramatu. O svém vyléčení sepsal spisek s názvem *Opium. Deník léčení z otravy* (1931). *Lidský hlas*, vzniklý v témž roce, je veršované drama pro jednoho herce. *Pekelný stroj* (1934) je duchaplným rozvinutím oidipovského tématu, přičemž podrobný komentář usnadňuje orientaci a nahrazuje případnou znalost původního Sofoklova díla.

Roku 1936 uzavřel sázku, díky níž podnikl cestu kolem světa, během které se seznámil s Charlie Chaplinem. Po návratu shrnul své zážitky v knize *Cesta kolem světa za 80 dní* (1937), kterou nejlépe vystihuje její podnázev: *Dojmy a myšlenky soudobého francouzského spisovatele z cesty kolem světa ve šlápěch hrdiny Verneova románu*

Philease Fogga. Bezpochyby nejvýznamnější událostí tohoto roku bylo navázání přátelství s Jeanem Maraisem, který pro něj byl zároveň synem i intimním přítelem. Marais chtěl významného umělce zpočátku jen využít pro svou kariéru, ale nakonec se také zamiloval. Žili spolu a pracovali. Po několika letech se rozešli, ale jejich silné přátelství trvalo dvacet pět let - až do konce Cocteauova života..

Ženy nehrály v jeho životě roli milostnou, ale několik jich mělo úlohu přítelkyň, důvěrníc a múz a také mecenášek. Jmenovat se sluší Madelaine Carlierovou, Leu Millerovou, Marii-Laure le Noaillesovou, Louise de Vilmorinovou, Coco Chanel a Nathalie Paleyovou.

Další drama **Hrozní rodiče**, jehož hlavním námětem je nemožnost lásky vystavěné na základech antické tragédie, vzniklo roku 1938. S neobvyklým názvem a stejným tématem vyšly **Posvěcené přišery** (1940). Přímo adresovaný je dramatický monolog **Lhostejný krasavec**, který vznikl ve stejném roce a který byl určen pro Edith Piaf. Detektivní zápletku najdeme v díle **Psací stroj** (1941). **Rinaldo a Armida** (1943) je klasicky pojaté veršované zobrazení příběhu nesmrtelné Armidy a smrtelníka Rinalda spoutaných láskou. Nejznámějším dramatem se stala romantická hra **Dvojhlavý orel** (1946), která je volně inspirována tragickými osudy rakouské císařovny Sissi a bavorského krále Ludvíka II.

Po dlouhé odmlce se vrací k filmu a je to návrat vskutku úspěšný. Roku 1943 dokončuje **Věčný návrat**, v němž napsal krátce po jejich seznámení hlavní roli pro Jeana Maraise. Osobitě zpracování klasického příběhu **Kráska a zvíře** (1945) mělo velký ohlas. **Hrozní rodiče**, jejichž zákaz na divadle prosadili vichysté roku 1941, zfilmoval roku 1948. V tomto roce vedl také J. Maraise ve filmu **Očima vzpomínek**. Na počátku roku 1949 navštívil Spojené státy. Po návratu pokračoval v přípravě filmu **Orfeus** (1950), který získal cenu na Mezinárodním filmovém festivalu v Benátkách .

V mezičase se stihl věnovat ještě literatuře. Z této doby pocházejí sbírky básní **Alegorie** (1941), **Leone a Básně** (1945), **Ukřižování** (1947), **Šerosvit** (1954) i malé prozaické skvosty **Nesnáz žít** (1947) a **Deník neznámého** (1952).

Nezanedbatelnou oblastí, které se věnoval, bylo výtvarné umění. Vytvářel kresby, karikatury, malby, fresky, sochy a litografie. Roku 1952 byla uspořádána v Mnichově první souborná výstava jeho kreseb a obrazů. O šest let později byla v Paříži vystavena jeho keramika.

Mezitím obdržel čestný doktorát na několika univerzitách v Evropě. Také však prodělal první infarkt.

Na sklonku padesátých let začal točit konečné a poslední zpracování legendy o Orfeovi ve filmu *Orfeova závěť*. Během této práce ho opět postihla těžká srdeční choroba. Během rekonvalescence napsal jednu ze svých nejkrásnějších básní *Rekviem*. Obě tato díla jsou považována za jeho vlastní závěť a rozloučení se životem. Poslední roky života strávil oslaben fyzicky i duševně v Milly-la-Forêt, kde 11. října 1963, ve stejný den jako jeho přítelkyně Edith Piaf, umírá.

”Nebylo tvůrčí oblasti, jíž by se nebyl dotkl s mimořádnou citlivostí. Z které by nebyl vyzvedl překvapující původní tvar myšlenky. Byl poctivým a pilným řemeslníkem každodenních zázraků. Byl přesvědčen, že každý verš opravdového básníka se splní jako vědecké proroctví. Psal básně, kreslil kresby, maloval fresky, dělal sochy a masky, vyráběl předměty náhod, psal romány, eseje a filosofické stati o umění, psal dramata, balety, scénáře, režíroval hry a filmy, ve kterých často sám hrál, procházel světem jako básník prochází hmotou času. Vždy byl ochoten s něčím si začít hrát a něco začít zkoušet s tak soustředěným zaujetím, jakým jen velcí vynálezci se dovedou vyčerpávat při své objevitelské práci.”

Adolf Hoffmeister